

TA'LIM TIZIMI ORQALI PEDAGOGIK MUTAXASSISLIKLAR TALABALARI O'RTASIDA BAG'RIKENGLIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Joldasbaeva Arzigul Muratbaevna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, 2-bosqich doktoranti

(Qoraqalpog'iston Respublikasi, Nukus)

joldasbaevaarzigul@gmail.com

+998972207393

Annotaciya: *Globalashuvning zamonaviy dunyosida kelajakdagi o'qituvchilar o'rtasida bag'rikenglikni rivojlantirish vazifasi ta'lim tizimining markaziga aylanadi. Tadqiqotlar nafaqat tolerant idrokning nazariy asoslarini, balki ushbu sifatning o'qituvchining kasbiy faoliyatidagi rolini ham ko'rib chiqadi, shuningdek, o'quv jarayonining barcha bosqichlarida uni shakllantirish strategiyalari va yondashuvlarini ishlab chiqadi.*

Kalit so'zlar: *Ta'lim, tolerant, bag'rikenglik, shaxs, o'qituvchi.*

Ta'lim tizimining asosiy elementi sifatida pedagogik ta'limga alohida e'tibor qaratiladi. Madaniy chegaralar xiralashgan zamonaviy dunyoda bag'rikeng o'qituvchilarni tayyorlash nafaqat kerakli, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va hamjihatlikni ta'minlash uchun zarur bo'ladi. Bu erda bag'rikenglik o'qituvchining asosiy vakolati bo'lib, turli xil talabalar jamoalari bilan samarali ishlashga imkon beradi.

Ilmiy tadqiqotlar doirasida ta'lim muhitidagi nizolarni hal qilish texnologiyalari va o'quv jarayoni ishtirokchilarining o'zaro munosabatlari bo'yicha tadqiqotlar muhim ahamiyatga ega. Muhim jihat - bag'rikenglikni amaliy usullar orqali bo'lajak o'qituvchining shaxsiy xususiyati sifatida o'rganish: ko'p madaniyatli sharoitlarni yaratish, shaxslararo vaziyatlarni modellashtirish va o'z taqdirini o'zi belgilash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Ushbu tadqiqot kontekstida tolerantlik tushunchasi murakkab ko'p qirrali kategoriya sifatida batafsil tahlil qilinadi. Uning oddiy bag'rikenglikdan farqi qayd etilgan: bu zamonaviy turmush sharoitlarining xilma-xilligiga moslashuvchanlikni ta'minlaydigan, boshqa odamlarning qadriyatlarini tan olish va ularning individualligini hurmat qilish orqali shaxsning rivojlanishiga hissa qo'shadigan ajralmas shaxsiy fazilatdir. Tolerant odam nafaqat fikrlarni farqlash huquqini tan oladi, balki buni turli madaniy pozitsiyalar muloqotida faol ishtirok etib, insoniyat tajribasining boyligi deb biladi.

Tolerantlik shaxsning madaniy kontekstlarning xilma-xilligiga moslashishning asosiy qobiliyati sifatida qaraladi, bu erda uning shakllanishi chuqur tushunish va o'zaro ta'sirga faol qo'shilish bilan bog'liq. Bu sifat nafaqat umumiy madaniy kompetentsiyani aks ettiradi, balki ko'p qirralilik, ko'p qirralilik, intellektual murakkablik, keng qamrov

va fanlararo xarakterni namoyish etadi, bu esa uni o'qituvchilarni tayyorlashning markaziy qismiga aylantiradi.

Bo'lajak o'qituvchining shaxsiyatini rivojlantirishda muhim bosqich bo'lgan talabalar davrida bag'rikenglikni shakllantirish ayniqsa muhimdir. Biroq, ushbu jarayonning samaradorligi tolerantlikni rivojlantirishni optimallashtiradigan omillar to'plamini o'z ichiga olgan maxsus yaratilgan pedagogik sharoitlarga bog'liq. Ushbu shartlar atrof-muhitning har bir tarkibiy qismi ma'lum shaxsiy fazilatlarni shakllantirishga hissa qo'shadigan ta'lim va tarbiyaga yo'naltirilgan yondashuvni ta'minlaydigan talablar, kelishuvlar, qoidalar va holatlar tizimi sifatida belgilanishi mumkin.

Pedagogika doirasida shart-sharoitlarni yaratish bag'rikenglikni eng yuqori qiymat sifatida shakllantirishga qaratilgan ta'lim mazmuni, o'qitish usullari va shakllarini sinchkovlik bilan tanlashni nazarda tutadi. Bu nafaqat tushunishga, balki kundalik hayotda va kasbiy faoliyatda qiymat ko'rsatmalarini faol qo'llashga imkon beradigan shartlarga e'tiborni o'z ichiga oladi.

Ushbu kontekstdagi qadriyatlar shaxs ongining tuzilishini shakllantiradigan ichki ideallar va xatti-harakatlarni tartibga soluvchi vazifasini bajaradi. Ular qiymat bilimlari, munosabat, yo'nalish va harakatlarni o'z ichiga oladi. Shuningdek, hayot makonini axloqiy va ma'naviy deb belgilaydi. Qiymat bilimlarini anglash va qabul qilishga asoslangan qiymat ongi ma'naviy qadriyatlar ob'ektivi orqali dunyoni va o'z mavjudligini anglashga qaratilgan aqliy jarayonlarning birligini ta'minlaydi. Faqatgina shakllangan qiymat ongi va munosabati mavjud bo'lganda, qadriyatlar xatti-harakatlar va harakatlarning ichki regulyatori bo'lib xizmat qiladigan qiymat faoliyatining maqsadli va ongli namoyon bo'lishi mumkin.

Pedagogik bag'rikenglik shaxsiy sifat sifatida odamlarga nisbatan qadriyat munosabatini ongli ravishda tanlashni nazarda tutadi, bu ta'lim sharoitlarini ishlab chiqishda shaxsning qiymat infratuzilmasini bosqichma – bosqich rivojlantirish orqali ongni shakllantirishdan xulq-atvorda namoyon bo'lishgacha bo'lgan qiymatni shakllantirish usullariga e'tibor qaratishi kerak.

V. A. Slastenin va G. I. Chizhakova tushunchalarini qo'llab-quvvatlagan holda, tolerantlikni rivojlantirish jarayonini ketma-ket uchta bosqichga bo'lish mumkin:

1) tolerantlikni qadriyat idrokini o'zlashtirish – bu uning mohiyati to'g'risida bilim olishning dastlabki bosqichi, birlamchi hissiy va kognitiv javobni shakllantirish.

2) tolerant tamoyillarni belgilash ushbu qadriyatlarni hayotiy ko'rsatmalar sifatida chuqur ichki qabul qilishni o'z ichiga oladi.

3) konsolidatsiya talaba shaxsiyatining intellektual, hissiy va ixtiyoriy jihatlariga ta'sir qiluvchi faol amaliy faoliyat orqali amalga oshiriladi.

Tolerantlikni rivojlantirish bosqichida talabalarning bilim jarayonlari va his-tuyg'ulariga tashqi ta'sir asosiy rol o'ynaydi. T. A. Kondratyukning ta'kidlashicha, bu erda hissiy idrok orqali pedagogik bag'rikenglik tushunchasi bilan dastlabki tanishish sodir bo'ladi.

Qadriyatlarni o'zlashtirish ularning chuqur ichki assimilyatsiyasi va shaxsiy e'tiqod tizimiga qo'shilishi bilan tavsiflanadi. Tuyg'ular bu jarayonning ajralmas qismiga aylanib, bilimlarning his-tuyg'ular va tajribalar doirasiga kirishiga imkon beradi.

Tolerant qadriyatlarni mustahkamlash talabalarning interaktiv faoliyati orqali amalga oshiriladi, bu erda kognitiv munosabat aniq harakatlarga aylanadi. Bu xatti-harakatlarning ichki regulyatori sifatida bag'rikenglik yondashuvini qo'llashni talab qiladigan professional muammolarni hal qilish orqali sodir bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Безотечество Л. М. Толерантность как ключевая компетентность педагога // Современные проблемы науки и образования. - 2012. - № 6. - С. 358.
2. Качалов А. В. Педагогические условия формирования творческой самостоятельности студентов педвуза // Известия Уральского федерального университета. Серия 1: Проблемы образования, науки и культуры. - 2009. Т. 62. - № 1-2. - С. 212-217.
3. Осипова С. И., Богданова А. И. Генезис сущности и содержание понятия «толерантность» // Сибирский педагогический журнал. - 2011. - №6. - С. 114-131.
4. Сластёнин В. А. Профессиональное саморазвитие учителя // Сибирский педагогический журнал. - 2005. - №2. - С. 3-12.
5. Kengesbayevich, R. M. (2025, January). PSYCHOLOGICAL DEFENCES IN CHILDREN. In International Conference on Adaptive Learning Technologies (Vol. 13, pp. 22-23).
6. Tajibay, S., & Kengesbayevich, R. M. (2024). CHARACTERISTICS OF DEVELOPMENT AND SOCIALIZATION OF TEENAGERS. AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING, 2(5), 886-890.